

Goigs a la Mare de Déu del Refugi

UNA FORMA DE POESIA POPULAR

Joan Riera

Volent que els fulls de la nostra revista segueixin fent reviure aspectes, tradicions i formes de cultura del nostre poble que els alaroners d'avui desconeixem, publicam aquest article sobre els Goigs. L'article té dues parts, una que parla d'aquests poemes musicats d'una manera general i, l'altra, que ho fa referint-se als Goigs d'Alaró.

QUÈ SÓN ELS GOIGS?

Els goigs són composicions poètiques en llaor de la Mare de Déu, en alguna de les seves diverses advocacions, de Jesucrist o d'algun Sant; musicades i destinades a ser cantades, sobretot a diades assenyalades per festivitats populars.

El nom de goig procedeix del fet que, originàriament, aquestes composicions cantaven els goigs o alegries més importants de la Mare de Déu durant la seva vida terrenal o celestial. Aquestes alegries, generalment, eren set: l'Anunciació, el naixement de Crist, l'Adoració dels Reis, la Resurrecció, l'aparició de Crist Ressuscitat, la venguda de l'Esperit Sant i l'Assumpció de la Mare de Déu. Hi ha variacions d'aquesta relació segons els llocs i les èpoques i les podem trobar en tota la literatura llatina ja des del s. XIII (de fet a la crònica de Ramon Muntaner ja es parla dels Goigs).

Fou en el s. XVI quan passaren a lloança d'advocacions concretes i locals moltes vegades de la Mare de Déu, de Jesucrist i dels Sants, fet pel que pocs santuaris marians hi ha que no tinguin un o diversos goigs a la seva particular representació de Maria. La Mare de Déu del Refugi no fou, com veurem més endavant, una excepció i tengué també els seus goigs.

IMPORTÀNCIA LINGÜÍSTICA DELS GOIGS

“És a partir del s. XVI que els goigs es comencen a imprimir. Aquests solen estar impresos a un full de paper, ornats amb una orla i encapçalats amb un vell gravat de la Mare de Déu, de la Crucifixió o del Sant al que es refereixin. Sovint, al peu del full, s'hi troba l'antífona, el versicle i l'oració en llatí del ministeri del Sant venerat.” (P. M. Colom)

Podem dir que amb els goigs es podria fer també una història de la impremta. El fet que fossin impresos els convertí en mitjà de divulgació de la llengua i, durant els temps de més forta opressió contra el català, arribaren a adquirir, sobretot a Catalunya, unes certes característiques polítiques. (Massot i Muntaner)

LES FORMES POÈTIQUES I LA MÚSICA

Referent a les formes poètiques dels goigs, agafam la descripció que el mateix pare Miquel Colom va fer a la “Hoja informativa de la Parroquia y Teleclub de Ariany”. Diu:

Ordinàriament els goigs comencen amb una estrofa de quatre versos o mots, com diu la gent, de vuit síl·labes. Els dos darrers formen la tornada i es repeteixen al final de cada una de les estrofes següents. Aquestes altres estrofes consten de sis versos, també octosil·làbics, encadenant-se sempre els dos últims per la rima de la tornada i resultant així estrofes de vuit versos.

GOIGS A LA MARE DE DÉU DEL REFUGI

Referits a la Mare de Déu del Refugi en coneixem uns antics i altres més moderns de l'any 1922, que foren escrits per Mossèn Bartomeu Guasp, i dels que ja en parlarem més endavant.

Gravat de l'edició més antiga

Dels antics n'hem vist tres edicions. La primera no pot ser posterior a 1725, la segona entorn de 1780 i, la tercera, que ja és del s. XIX. La lletra completa d'aquests goigs en l'edició del s. XIX la podeu llegir a la portada (en aquesta transcripció, al final del document). Diguem que el model seguit pels versos i estrofes és idèntic al que ja hem dit, amb una primera estrofa de quatre versos:

*Al Castell vos han pujada,
para que pujand á Vos;
siau nostra advocada,
Refugi de pecadors.*

Totes les demás estrofes tenen sis versos, rimant els dos darrers amb el tercer i el quart de la primera (la tornada de la que ja hem parlat abans). Com exemple, vegem l'estrofa que fa cinc:

*Bastava que fos regad
ab sang de Basa y Cabrit,
per ser de dia y de nit
de los pobles frequentad:
Mes are que ses fundada
esta Ermita para Vos; &c.*

La darrera de les estrofes torna ser de quatre versos que tenen la mateixa rima que la primera estrofa. Aquesta darrera diu així:

*A los queus han invocada
venind á visitarvos;
favoriu Verge sagrada
Refugi dels pecadors.*

Curiosament, a l'edició més antiga, la darrera de les estrofes (de les que haurien de tenir sis versos), la penúltima del total, en té set, cosa que ja no passa a les edicions posteriors en les que ja és suprimit aquest vers sobrant. En la seva totalitat les estrofes són setze, la rima és assonant i la mètrica més freqüent és la de vuit síl·labes, encara que de vegades són set o nou.

LES INDULGÈNCIES

A cada una de les edicions hi ha una inscripció concedint una o diverses indulgències. Així, per exemple, a l'edició més antiga, el text al que feim referència diu:

A concedit lo Ilustrisim y Reverendissim Señor D. Athanasi de Estirpa Bisba de Mallorca 40 dies de indulgència a los que faran almoyna á esta Santa Casa y a tots aquells que visitaran a Nostra Señora del Refugi.

A la segona edició ja hi ha més indulgències:

El Ilm. Y Rdm. Sr. D. Pera Rubio Benedicto Bisbe de Mallorca, despues de haver celebrat Missa en el Oratori de Nostra Señora del Refugi del Castell de Alaró, concedí 40 dies de indulgència a qualsevol persona que ab devoció rezarà una Ave Maria davant esta Santa Figura de dita Nostra Señora, pregant per la exaltació de la Santa Fe Catolica, y altres 40 per cada passa de los qui pujaran a peu descals a visitar dita Figura, axí per devoció, com per promesa. Als 11 de maig de 1.870.

Los Ilms. Y Rdms. Srs. D. Atanasi de Estirpa y D. Llorens Despuig y cotoner concediren altres 40 dies a los que visitaran a dita figura y altres 40 a los que faran almoyna a dita Santa Casa.

A la darrera edició sols s'afegeix:

Y el Ilm. Y Rdm. Sr. D. Bernat Nadal y Crespi, Bisbe de Mallorca, concedí altres cuaranta dias per cada Salve que rezarán davant de dita Figura.

LA IMPRESSIÓ

Hem dit al principi que amb els goigs es pot seguir de prop l'evolució de les tècniques d'impremta. Als tres goigs que estam coneixent hi ha peus d'impremta diferents. El més antic: *en Mallorca en Casa de Guillermo Frau impresor*. El peu d'impremta de 1780 és el de la *Imprenta Real*. I els més recents fan referència a la famosa Impremta Guasp del carrer Morey de la Ciutat de Mallorca.

Gravat de l'edició de 1780

Els gravats representen en els tres casos la Mare de Déu amb el nin i acompanyada per Cabrit i Bassa. No es pot dir que la Verge es pareixi molt a la del Refugi, ja que en els tres casos té l'infant entre els braços. Cabrit i Bassa són representats per dos soldats que branden el ferro i la palma del martiri. El millor dels tres gravats és el més antic. El del segle XIX en canvi, té errors d'impressió com el de posar un test a un costat i a l'altre no.

Pel que fa al text sempre està escrit en tres columnes i diguem que a les dues primeres edicions la lletra "s" és substituïda per la "f" sempre que és interior a la paraula.

LA MÚSICA

Desconeixem per complet la forma en què era cantat aquest poema. Seria molt interessant que si qualche persona ho sabés ho donàs a conèixer, i així podríem conservar aquesta ja perduda tradició.

ELS GOIGS DE MOSSÈN GUASP

Mossèn Guasp Gelabert, el nostre prolífic historiador i poeta, té una bona part de la seva obra en vers, en lloança de gran nombre d'advocacions mallorquines de la Mare de Déu i de qualque Sant especialment venerat a Mallorca. Algunes d'aquestes composicions no arribaren a ser musicades però sí que ho foren moltes d'elles.

A LA MARE DE DÉU DEL REFUGI

Una d'aquestes composicions -escrita l'any 1922- fou dedicada a la Mare de Déu del Refugi del Castell d'Alaró i, així com els altres goigs no els hem sentit cantar, d'aquests sí que coneixem la música. És aquella cançó que s'escolta per les festes de Sant Roc i que comença:

*¡Oh penyal altíssim
Castell d'Alaró,
qu'ets de nostro poble
ab glòria millor!*

Aquest poema té dues parts. Una de trenta estrofes de quatre versos, al final de les quals es repeteix "Ave, ave, ave Maria" a manera de tornada; aquesta primera part està al mateix temps subdividida pels següents títols: El Castell Roquer, la Rogativa i l'Agraïment. La segona part té vuit estrofes de sis versos al final de cada una de les quals hi ha una tornada que és la mateixa que els goigs antics de què hem parlat abans:

*Siau la nostra advocada
Refugi dels pecadors*

ALTRES GOIGS DE MOSSÈN GUASP

Mossèn Guasp no sols escriví aquests goigs, ans al contrari, fou vertaderament prolífic. Seguidament donam una llista d'aquells que sabem que foren musicats: A Sant Antoni Abad per a la parròquia de Sa Pobla (1933), A Sant Jordi patró d'Orient, a la Verge d'Atotxa d'Ariany, a Santa Margalida de Crestaig, patrona de Sa Pobla, a la Concepció de Galilea... i molts d'altres que ja hem dit que no sabem si foren musicats.

I acabam amb unes paraules de Marian Aguiló referint-se als goigs:

Qui estima sa terra, no fullejarà sens profit aquest repertori de poesia que comense en lo bressol del catalanesch i abraça d'afrau en afrau i quasi d'any en any, la vida del nostre llenguatge, l'arqueologia i el gravat, la història i la geografia, la música i la tradició.

(A la pàgina següent podeu veure els goigs del s. XIX als quals fa referència el text i que, en aquest número de la revista, servien de portada.)

NOSTRA SEÑORA DEL REFUGI DEL CASTELL DE ALARÓ

PAR TOTS LOS SEUS DEVOTS Y BENEFACTORS

AL Castell-vos han pujada,
para que pujand á Vos;
siau nostra advocada,
Refugi dels pecadors.

Sou vos un^o Castell Real,
y Ciudad, també murada,
del tot foreu preservada
del pecad original:

Verge Santa Inmaculada,
del pecad defensiva; &c.

Castell foreu Vos, María,
cuand Deu en Vos se encarnà,
en este castell se tencà,
para darnos alegría:

Va precehir la embaxada,
plena de vostros loors; &c.

Castell de Alaró molt fort
es el que Vos consagrau,
mes fort sou Vos, puis la clau
tenu de la vida y mort:

A molts la vida heu donada,
de morts resucitantlos; &c.

Bastava que fos regad
ab sang de Basa y Cabrit,
per ser de dia y de nit
de los pobles frecuentad:

Mes are que ses fundada
esta Ermita para Vos; &c.

Fonc aquell Castell tan noble
la nostra defensió,
are en vos la té Alaró

mes segura par el poble:
La pau tenui assegurada,
mostrand á Jesus preciós; &c.

Refugi molt vertader
tindrà el qui á Vos envia,
refugi en Vos trobarà
per tot lo que es menester:
La donzella y la casada
para tenir bon espós; &c.

Refugi par el pagés,
par el rich y cavaller,
del cuidadós mercader,
y del pobre qui no té res:
En Vos, Verge, collocada
la esperanza tenen tots; &c.

Per refugi á Vos anam
los que á Deu havem ofes,
que lo aplaqueu, puis ell es
vostron Fill, Vos demanam:
mostrauli, Verge sagrada,
los pits que mamà de Vos; &c.

Ciudad rica y abundant
de tota provisió,
porta lliberta del perdó.
Temple del Esperit Sant:
Cosa nous serà negada
tenind Jesus devant Vos; &c.

Dels malalts sou la salud,
botiga de medicinas,
tant millors quant mes divinas,
y de admirable virtud:

En las febres invocada
sou refugi y reós; &c.

Vos sou el núvol de Elías
en aquest Carmelo nou,
que en temps sec y cuand no plou
donau aigua y alegría:
Invocandvos la preñada
en goig mudau los dolors; &c.

Per el mar y per la terra
sou norte qui va guiand
als mariners navegand,
y al soldad posat en guerra:
La pau resta assegurada,
y al soldad victoriós; &c.

En Mallorca visitada
foreu en totas edads
de Virreys y de Prelads,
de dons y vots adornada:
Ab processons frecuentada
del Seglar y Religió; &c.

Resta que puis nos sou Mare,
nosaltres fills nos mostrem,
axí refugi tindrem
en Vos y Jesús quis Pare:
Acabada esta Jornada
al Cel trinarém ab Vos; &c.

A los queus han invocada
venind á visitarvos;
favoriu Verge sagrada,
Refugi dels pecadors.

El Illm. y Rdm. Sr. D. Pera Rubio Benedicto, Bisbe de Mallorca, despues de haver celebrad missa en el oratori de nostra Señora del Refugi del Castell de Alaró, concedí cuarenta dias de indulgencia á cualsevol qui ab devoció rezara una Ave Maria devant esta Santa Figura de dita nostra Señora, pregand per la exaltació de la santa Fe católica; y altres cuarenta per cada passa de los qui pujarán á peu despals á visitar dita Figura, axí per devoció, com per promesa. Als 11 de Maig de 1780.

Los Illms. y Rdms. Srs. D. Atanasi de Esterripa y D. Llorens Despuig y Cotoner concediren quiscú de ells altres cuarenta dias á los qui ferán almoína á dita santa casa. Y el Illm. y Rdm. Sr. D. Bernat Nadal y Crespi, Bisbe de Mallorca, concedí altres cuarenta dias per cada Salve que rezarán devant de dita Figura.